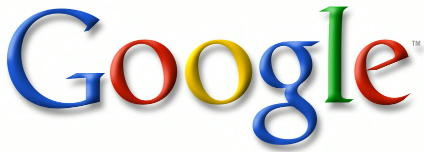
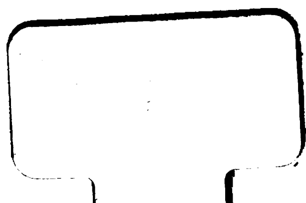

EEN NATIONAAL MINISTERIE.

EENE STEM UIT HET VOLK TOT HET VOLK.

AMSTERDAM,
C. L. BRINKMAN.
1856.

Prijs 10 *Cents.*

EEN NATIONAAL MINISTERIE.

EENE STEM UIT HET VOLK TOT HET VOLK.

Eene belangrijke gebeurtenis heeft dezer dagen de opmerkzaamheid van geheel Nederland geboeid; het is de optreding van een nieuw Ministerie.

Bij eene verandering van dezen aard plegen zich de meest uiteenloopende beschouwingen, de meest verschillende aandoeningen te openbaren: teleurstelling bij de vrienden der afgetreden bewindslieden, hoop bij de aanhangers der nieuwe staatsdienaren, blijde verwachting bij dezen, bij genen daarentegen bange vrees, naarmate de een van het nieuwe regeringspersoneel eene behandeling van stoffelijke, intellectuele en zedelijke belangen wacht, zoo als hij die wenscht, de ander vreest aan de zaken eene leiding te zien geven, in strijd met de begrippen die hij als waar heeft omhelsd.

Ditmaal echter zijn de kreeten van afkeuring vele en luide: zwak en spoedig geteld zijn de stemmen, die zich ter gunste van de pas opgetreden bewindslieden doen hooren.

De meest bekende dagbladen spraken luide hunnen onwil uit: het *Handelsblad*, de *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, de *Arnhemsche Courant*, *de Tijd*, menigmaal homogeen, kwamen ook nu dáárin overeen, dat de optreding vooral van de heeren van der Brugghen en Simons als eene nationale ramp was te beschouwen, en zelfs de *Amsterdamsche Courant*, die niet vaak aan de zijde dezer bladen zich schaart, kon hare ernstige bekommering niet verbergen.

In de vereeniging dier beide mannen zag men eene coalitie van de stoutste reactionairen en antirevolutionairen.

„Van der Brugghen-Simons!" — riep men uit — „eene verbroedering van de antirevolutie met de factie van wijlen de *'s Gravenhaagsche Nieuwsbode*, met de factie die openlijk in hare banier heeft geschreven: uitwissching van de laatste sporen van den heilloozen invloed van 1848. Een reactionnair Ministerie met een anti-revolutionairen tint — wie had durven vermoeden, dat, in weerwil van den uitslag der verkiezingen, dit de uitkomst zou wezen?"

„Wat komen zij doen," — vroeg men — „die mannen, wier namen met zooveel onwil worden ontvangen; wat beteekent die monsterachtige coalitie tusschen de antirevolutie, die de Kerk, den Staat en de maatschappij tot voor 1795 wil terugdringen, met de ultra's eener factie, wier leus is: uitwissching van de laatste sporen van den heilloozen invloed van 1848? Komen zij alleen om eigen magteloosheid ten toon te stellen, om hun eigen graf te graven, dan wèl komen zij een graf delven voor onze regten en vrijheden, voor 's lands welvaart en de orde der maatschappij?"

In dezen toon spraken de meeste der bovengenoemde bladen. *De Tijd*, die zich het orgaan der Roomsch-Katholieken pleegt te noemen, scheen te denken aan eene kerkvervolging, die voor de deur zou staan. Er was overdrijving, maar onder de overdrijving toch ook waarheid in het beweren der *Arnhemsche Courant*: „wel nimmer is de optreding van een Ministerie met zoo algemeene blijken van afkeuring begroet als die van het Ministerie van der Brugghen-Simons. Niet alleen de organen der constitutionele en liberale pers weten geene woorden te vinden om hunne verbazing aan den dag te leggen; ook de behoudende en min of meer reactionaire bladen schromen niet den ongunstigen indruk weêr te geven, dien de optreding van zoodanig Ministerie op hen maakt."

Immers tegenover die velen, wier afkeuring onbewimpeld werd uitgesproken, waren er slechts enkelen, die, en soms nog aarzelend en in bewoordingen, gekozen met meer voorzigtigheid dan vol vertrouwen, zich voor de nieuwe bewindslieden verklaarden.

Vanwaar tegenover die menigte vijanden zoo weinige vrienden, tegen zoo hevige aanvallen zoo zwakke verdediging? Van waar dat de partij, die aan het bewind gekomen is, zich minder luide laat hooren, dan de partij die het bewind verlaten heeft of het wenschte in te nemen? Het antwoord op die vraag is, meenen wij, gegeven in deze verklaring: het nieuwe Ministerie behoort tot geene partij: van daar ontbrak de partij-heftigheid in de verdediging, die niet werd gemist bij den aanval; maar het nieuwe Ministerie werd geacht tot eene partij te behooren of de zamensmelting van twee partijen te vertegenwoordigen, die in den lande weinig sympathie vinden:

van daar dat menigeen zweeg, dien de achting voor de benoemde personen en het vertrouwen op hun karakter en talenten anders tot spreken zou gedrongen hebben.

Men vreesde een reactionair Ministerie te zien optreden, en reactie wordt door ultra's gevreesd, maar ook door gematigden niet begeerd. Ook zij toch, die in de grondwetsherziening van 1848 meer berusten dan zich verblijden; ook zij, die meenen dat het tegenwoordige kiesstelsel en zijn groote uitbreiding tengevolge van den lagen *census*, onbevoegden riep tot eene taak, waarvan zij het gewigt niet beseffen; ook zij, die van oordeel zijn dat de verkiezingen niet altijd zoo vrij zijn als zij heeten, en die met weêrzin een strijd der partijen gadeslaan, waardoor het volk aan onzedelijken invloed wordt blootgesteld — zij wenschen in den regel geene stoute reactie. Eensdeels vreezen zij botsingen, waarvan het Nederlandsche volkskarakter meer dan anderen afkeerig is; dan herinnert zich menigeen, hoe, bij de nieuwe orde van zaken menig misbruik is afgeschaft, en het vaderland stoffelijke welvaart heeft genoten; voegen wij daarbij de naauwgezetheid van anderen, die in het ontnemen of besnoeijen van eens toegestane regten een onregt zien, waaraan de Staat zich niet mag schuldig maken.

Maar vooral dáárom vond het nieuwe ministerie weinige verdedigers, omdat het anti-revolutionair heette.

De anti-revolutionaire partij is niet populair in Nederland.

Met hoeveel talent en volharding zij ook gewerkt en gestreden heeft, — zij is impopulair gebleven, is het hoe langs hoe meer geworden.

Welligt, dat daartoe heeft medegewerkt een mingun-

stige indruk, door den persoon van den hoofdleider der partij gemaakt: aan uitnemende talenten scheen hij niet altijd te paren die openheid, waarop het Hollandsche karakter zooveel prijs stelt, die kieschheid in de middelen, welke de Nederlandsche natie ook bij hare staatslieden gaarne opmerkt, en de fijnheid zijner vormen, meende men, deed de bitterheid zijner polemiek nog te meer uitkomen. Maar daarenboven, het antirevolutionaire stelsel kon door zijn uitnemende verdediging zijne zwakheid slechts voor onnadenkenden verbergen. Dat de waarheid: de godsdienst is onafscheidelijk aan alles verbonden, niet het uitsluitend kenmerk der antirevolutionaire leer is, viel in het oog; de uitsluitende aanspraak, die het antirevolutionaire staatsregt maakte op objectiviteit werd betwist. Bevoegde beoordeelaars zagen het kenmerk dier staatsleer daarin, dat zij een deel uitmaakt van de leerstellingen van geschiedkundig gevormde kerkelijk-staatkundige partijen, en wel van partijen, die het staatsregt gronden op het gebod des Bijbels, en niet alleen den Christelijken pligt als onderdanen, maar ook den grond van het oppergezag in de woorden van de Heilige Schrift zoeken en meenen te vinden. De voorstanders dier leer werden geacht het bestuur van God te verwarren met de maatschappelijke instellingen die haren naasten grond in den wil der menschen hebben. Bovenal achtte men het verkeerd, dat het Evangelie werd uitgelegd alsof het een *wet*, een *gebod* ware: het Evangelie bevat de blijde boodschap van een nieuw leven en van den weg om daartoe te komen, maar niet een nieuw zamenstel van wetten en geboden. Die in den Christus gelooft, zal onderwezen worden door den Geest Gods. De Geest geeft ons ideeën te aanschouwen, welke wij,

door het redevermogen ons door God geschonken, moeten trachten te begrijpen, ten einde wij ze eenen vorm in het maatschappelijk leven zouden kunnen geven. Christus heeft niet geleerd, en naar het doel van zijne zending, zelfs niet kunnen leeren, van staatsregt, van staatkunde, van sterrekunde enz. Hij kwam op aarde om de universele waarheid voor de geheele menschheid te openbaren. Hij kwam om zijn heerlijk licht over alles te doen schijnen, niet om de menschen in de lagere wetenschap te onderwijzen, en tot die lagere wetenschap behoort het onderzoek, of onze maatschappelijke instellingen door den christelijken geest bezield of daaraan vreemd zijn. Het is op dit christelijk bewustzijn van hetgeen de mensch tegenover zijne medemenschen in al zijne betrekkingen zijn kan en zijn moet, dat het staatsregt moet gegrond zijn, — niet op leerstellingen en geboden, die men ten onregte aan den Vorst des levens toeschrijft. De verbinding van de staatsleer met het Christendom moet niet gezocht worden in eene poging om het staatsregt te doen rusten op Goddelijke verordeningen, alsof het Evangelie eene tweede wet van Mozes ware, maar in de vereeniging van christelijk geloof en menschelijke wetenschap (1). Het Christendom is een zuurdeesem, niet eene tuchtroede. Men zag gevaar in de leer van het *droit divin*. „Is het socialisme gevaarlijk" — verklaarde een scherpzinnig tegenstander — „omdat het de subjectieve willekeur ten troon verheft, gevaarlijker nog zijn de voorstanders van het *droit divin*, omdat zij hunne eigene subjectieve theoriën verspreiden

(1) De Bosch Kemper, Over het kenmerkende karakter van het zoogenaamd antirevolutionnair staatsregt, in de Bijdragen voor Regtsgeleerdheid en Wetgeleerdheid.

en met den naam van "goddelijk regt" bestempelen. Tegen dit laatste subjectivisme is geen gezag, geen troon hoe wettig ook, bestand. Het ware staatsregt wordt gebouwd op de eeuwige beginselen van regt en zedelijkheid, die, verheven boven alle individuële willekeur, door de rede erkend, en naar de verschillende behoefte en den ontwikkelingstrap der volken worden toegepast." Ook op praktisch gebied waren de antirevolutionairen niet gelukkig: zij werden verdacht van reactionaire bedoelingen, en hun streven naar splitsing der school kon den bijval der natie niet verwerven. Bovenal verwijderden zij vele harten van zich door hunne kerkelijke bemoeijingen. Vinnigen strijd streden zij tegen de ontwikkeling der godgeleerde wetenschap; die strijd ontaardde in persoonlijken tegenstand tegen mannen, die, èn door hunne christelijke gezindheid èn door hunne rijke gaven aanspraak op achting verworven hadden. Hunnen staatkundigen invloed schenen zij ten behoeve eener kerkelijke partij te willen gebruiken, terwijl zij van den anderen kant verdacht werden kerkelijke hartstogten met staatkundige bedoelingen te prikkelen.

Wij beoordeelen hier die beschuldigingen niet; wij wijzen alleen op het feit, dat de antirevolutionairen zoowel op kerkelijk als op staatkundig gebied èn de warme liberalen èn de overgroote menigte der gematigden tegen zich ingenomen hadden.

Daar verspreidt zich de mare door het land: er is een nieuw Ministerie opgestaan, en dat Ministerie is antirevolutionair!

Van daar die luide kreet van afkeuring, van daar die weinige en zwakke verdedigers.

Maar is dat oordeel regtvaardig; is er grond voor die

vrees, dat de Heeren Simons en van der Brugghen — want van den nieuwen Minister van Buitenlandsche zaken, wiens staatkundige loopbaan bekend is, waren wel geene antirevolutionaire proefnemingen te wachten — het bestaande zouden pogen af te breken en in strijd met den volksgeest, de antirevolutionaire denkbeelden zouden in praktijk willen brengen? Zullen zij, in naam van het *droit divin* de volksvrijheid verkorten, de gilden invoeren, eene heerschende Kerk, onverdraagzaam voor andersdenkenden, beschermen, de gesplitste school voorstaan, sectengeest en godsdiensthaat bevorderen, godsdienstleer en staatsleer dooreen mengen en staatsvergaderingen tot synoden maken?

Lag dit waarlijk in hun plan, de oppositie had hare luide klagten kunnen sparen: de natie behoefde hare waarschuwing niet. Op den volksgeest zouden alle pogingen afstuiten, die, met miskenning van den geest des tijds, wilden herstellen wat nu eenmaal verouderd is. De stroom der denkbeelden laat zich niet dwingen door menschenhand, ook niet door de hand van een Ministerie. Maar wij gelooven dat er onregt is gedaan aan de mannen, die 's Konings vertrouwen met het hoog gezag heeft bekleed; we gelooven, dat de verstandigen in den lande weldra zullen inzien, dat men met een schrikbeeld hun heeft gedreigd; wij gelooven dat de vrienden van Vaderland en Oranje, die tevens vrienden van ontwikkeling en vrijheid zijn, weldra zullen erkennen, dat de bewindslieden aanspraak hebben op hunne ondersteuning.

De taak was niet zoo moeijelijk van de mannen, die het zich ten doel gesteld hadden, Nederland te verontrusten door het schrikbeeld van een antirevolutionair bewind.

Een der nieuwe Ministers had zich tot heden niet op het staatkundig tooneel op den voorgrond gesteld: het viel ligt hem denkbeelden en plannen toe te dichten, waarvan hij verder dan iemand verwijderd is. De ander had werkelijk op kerkelijk gebied tot de regtzinnige partij behoord, op staatkundig terrein zich een aanhanger der antirevolutionaire staatsleer betoond: sedert was hij van het staatstooneel afgetreden: aan zijn eigen woorden, aan zijne parlementaire redevoeringen of godsdienstige geschriften ontleend, kon het bewijs ontleend worden dat de Heer van der Brugghen behoort tot de aanhangers van den Heer Groen van Prinsterer, en alzoo voorstander is van een stelsel, hetwelk de meerderheid des Nederlandschen volks in Kerk noch Staat in praktijk gebragt wil zien.

Deed zich hier en daar eene stem hooren, die van het persoonlijk karakter des nieuwen Ministers van Justitie een gunstig getuigenis aflegde, de vrees behield toch bij menigeen de overhand, dat het stelsel de overhand zou behouden op de matiging van zijn vertegenwoordiger, en men duchtte dat de Minister zich door zijne partij, ook zijns ondanks, zou laten drijven verder dan eigen wil hem anders brengen zou.

Wij gelooven dat die vrees ongegrond is; wij zien in den Heer van der Brugghen geen antirevolutionair; wij meenen, dat hij, schoon door banden van oude vriendschap welligt nog gehecht aan de hoofden der antirevolutionaire partij, inderdaad meer tegenover die partij staat dan aan hare zijde.

Tot staving van ons gevoelen kunnen wij ons beroepen op de geschriften van den Heer van der Brugghen zelven, en wel op geschriften van latere dagteeke-

ning dan die waarop zijne tegenstanders zich beroepen hebben.

Het is bekend dat de tegenwoordige Minister van Justitie geen vreemdeling is in de godgeleerde wetenschap. Sedert jaren heeft hij zich als dilettant, maar als ernstig en naauwgezet dilettant, op dat gebied doen kennen. Aanvankelijk scheen hij geheel te behooren tot de partij die in de Kerk het verbindend gezag van geloofsformulieren erkennende, den verouderden vorm van leerstukken wilde handhaven, waarvoor de wetenschap een vorm had gevonden, meer in overeenstemming met den trap van ontwikkeling van het tegenwoordig geslacht. Met eenig mistrouwen zag de Heer van der Brugghen de nieuwe theologische wetenschap aan, en scheen zelfs niet vrij van de ongelukkige zucht aller exclusive partijen om alle afwijkende rigtingen tot ééne, die dan als ongeloovige of rationalistische pleegt veroordeeld te worden, terug te brengen en daar tegenover zijn eigen partij-meening als *de waarheid* te stellen.

Toch kon het den opmerkzamen beschouwer, reeds vóór jaren, niet ontgaan, dat in den vorm zijner polemiek meer humaniteit, in zijne voorstellingen minder hardheid heerschte, en dat een ernstig streven naar waarheid hem bewaarde voor te oppervlakkig oordeel en tot gedurig dieper onderzoek hem drong; bij de echte piëteit, waardoor hij zich gunstig onderscheidde van menigen onvromen vrome, van menigen liefdeloozen godsdienstvriend, stemde de Heer van der Brugghen zijne tegenstanders tot zachter oordeel, en werden tegen hem zelden de scherpe wapenen gekeerd, waarmede de vrijzinnige godgeleerden zijnen vriend Groen van Prinsterer menige wonde toebragten.

De jongste ontwikkelingsperiode van den theologischen jurist heeft de goede verwachting die men van hem had, meer dan bevestigd. De Heer van der Brugghen is niet overgeloopen tot eene partij die de banier der kerkelijke vrijzinnigheid hoog opheft: ware dit geschied, hij zou het vertrouwen verbeurd hebben van elk die weet, hoe slechts allengs en niet dan na moeijelijken strijd, vooroordeelen, vooral op godsdienstig gebied, worden afgelegd; hoe niet dan met inspanning de geest zich eene nieuwe baan kan breken.

De heer van der Brugghen is niet een aanhanger van een bestaande partij, niet een volger van eenige bepaalde rigting geworden: door eigen krachtsinspanning, door ernstig en voor hem dubbel moeijelijk onderzoek is hij een vrijzinnige, een evangelisch-vrijzinnige geworden.

Bij de antirevolutionairen zijn godsdienstleer en staatsleer zóó innig verbonden, liever zóó weinig uiteengehouden, dat wij hier onzen lezers eenige theologische termen niet kunnen sparen, willen wij hun onze overtuiging mededeelen, dat de heer van der Brugghen niet tot de drijvers der kerkelijke regtzinnigheid, en dus niet tot de antirevolutionairen behoort.

Een der jongste geschriften van den heer van der Brugghen plaatste hij in het tijdschrift *Ernst en Vrede*, jaargang 1854, onder den titel: *Studiën over het verlossingsbegrip.* Het ligt buiten ons plan, een verslag van dien diepzinnigen arbeid te geven: wij mogen als bekend veronderstellen, dat de voldoeningsleer, mechanisch opgevat, volgens welke opvatting Christus door zijn borgtogtelijk lijden aan de strafeischende geregtigheid Gods heeft voldaan, en zijne verdienste den uitverkorene mechanisch wordt toegerekend, een der kenmerkende leerstuk-

ken is van de kerkelijk-regtzinnige, staatkundig-anti-revolutionaire partij: het was om de verwerping van dit leerstuk vooral, dat die partij een kreet aanhief tegen de vrijzinnige godgeleerden en hunne verwijdering van den kansel of den akademischen leerstoel eischte. In het bekende geschrift: *Aan de Hervormde Gemeente in Nederland* (Leiden 1843), onderteekend door de heeren Groen van Prinsterer en zes zijner geestverwanten, is 't een der zwaarste beschuldigingen, dat Groningen de kerkelijke voldoeningsleer verwierp; telkens keerde die beschuldiging weder, in brochures, adressen, enz., ja, de Heer da Costa zag in den druppel bloeds, bij de besnijdenis des Heilands vergoten, de eerstelingen van die groote uitstorting van zijn bloed, eenmaal te volbrengen voor de zonden zijns volks aan het kruis.

Welnu, die leer wordt door den Heer van der Brugghen verworpen. Hij verklaart, dat er van overneming van de schuld en straf van anderen slechts in *ethischen*, niet in *letterlijken*, *juridisch-mechanischen zin* sprake kan zijn.

„Denkt men zich de verpligting van den mensch, om zijnen Schepper en Heer, van wien hij alles heeft en naar wiens beeld hij geschapen is..... boven alles met de hoogste liefde lief te hebben, als het *regt*, hetwelk aan God van dit zijn schepsel toekomt, dan kan aan God dit zijn *regt*..... ook alléén juist *door die liefde* gegeven, deze *schuld* aan Hem gekweten worden, en niet door het lijden door het schepsel dat aan God deze zijne schuld *niet* betaald heeft of door een ander in zijne plaats, van eene *straf* alsof die aan God als eene vergoeding of een aequivalent kon gegeven worden, subintrerende in de plaats van de onthoudene

liefde: — *een waarlijk lasterlijk denkbeeld!* — Evenmin laat zich het *juridisch* denkbeeld eener bevrijding of voldoening, *door eenen borg*, van deze schuld der liefde bij God, denken; want die liefde is eene geheel *persoonlijke*, *zedelijke* daad van dengenen, die haar schuldig is, zonder zijne eigene, vrijwillige, zelfstandige toebrenging derhalve niet denkbaar."

"Aan Christus gehoorzaam te zijn is het middel, waardoor men aan de zaligheid, waarvan Hij de oorzaak is, deel verkrijgt, de nadere bepaling tevens van de algemeene waarheid, dat Christus is het Lam Gods, dat de zonden der wereld wegneemt. Door die restrictie wordt elke louter mechanische opvatting van het verlossingswerk ter zijde gesteld. De waarheid Gods, dat Christus is de Zaligmaker *der wereld*, is en blijft onomstootbare waarheid. Door aan Christus gehoorzaam te zijn wordt zij werkelijkheid, waarheid in het binnenste. Zonder die gehoorzaamheid aan Christus — blijft het deelhebben aan de zaligheid, waarvan Hij oorzaak is, een werktuigelijk, door den mensch niet aangenomen, maar lijdelijk in hem neêrgelegd geschenk, eene bloot mechanische werking der Almagt Gods."

Godgeleerden van vrijzinnige rigting hebben in deze woorden van den Heer van der Brugghen het bewijs gezien, dat hij met de kerkelijke orthodoxie gebroken had: wij voegen er bij, gebroken had met de antirevolutionaire staatsleer: want van die staatsleer is het mechanische een bepaald kenmerk: van vrije toeëigening, van zelfstandige werkzaamheid, van Christelijke vrijheid is daar geen sprake: "De antirevolutionaire Staat is een staat der dwingelandij en der blinde gehoorzaamheid. Het kenmerk van de christelijkheid der burgers in dien Staat, is onvoor-

waardelijke onderwerping, ook aan de meest ongeregte en de meest tirannieke bevelen der overheid, want de overheid is van God, en God heeft eene overheid verordineerd over de menschen, opdat zij lijdelijk gehoorzaamd zou worden."

Vraagt men, of de Heer van der Brugghen zich wel bewust geweest is van den stouten stap, dien hij had gewaagd? hoor zijn eigen plegtig woord: "Wil men mij komen verbieden in den naam van het leerstelsel, om dien eenigen troost beide in leven en in sterven te hebben, omdat ik het *leerbegrip* niet even houdbaar kan achten — *dan kan ik niet anders*, *dan van het leerstelsel beroep doen op de eeuwige ontfermingen van Hem*, *die niet wil dat de zondaar sterve*, *maar dat hij zich bekeere en leve*."

Nog belangrijker voor de kennis zijner verhouding tot de antirevolutionaire partij zijn de beschouwingen over de ingeving der h. Schrift. Immers het steunpunt èn van de zoogenaamd regtzinnige leer in de Kerk èn van de antirevolutionaire staatsleer is: De Bijbel is Gods woord, het wetboek voor den Christen, het wetboek ook voor den Christen-burger. Als uitwendig, dwingend gezag staat bij de antirevolutionairen God tegenover den mensch: die God heeft door onfeilbare gezanten zijnen wil den mensch doen bekend maken; voor dat gezag heeft de mensch te bukken, gelijk de staatsburger voor de burgerlijke wet.

Hoor daarentegen van der Brugghen in de *Christelijke Tijdvragen door eenen jurist*, n°. 4, reeds een jaar vóór zijne studiën over het verlossingsbegrip verschenen.

Van de Schriften des Nieuwen Verbonds sprekende, zegt hij: "dat ook datgene alleen in die menschelijke

geschriften als door de waarheid *geheiligd* moet beschouwd worden, hetgeen het object dier heiliging zijn kan; of, om het juister uit te drukken, dat hetgeen in die geschriften, *bloot* menschelijk is, als alleen betrekking hebbende op *menschelijke betrekkingen en handelingen*, wel gezuiverd voorkomt van *zondige* elementen, van *leugen* en *bedrog*, maar niet als *ont-menschelijkt*, als tot iets *absoluut* goddelijks verheven (bl. 12)," zoodat de schrijvers zijn „wel niet bewaard gebleven voor alle *misvatting*, maar voor alle *leugen*, *bedrog* en *opzettelijke verdraaijing van daadzaken en gebeurtenissen* (bl. 16). Nog eens, het is in *ethische* gronden, in *zedelijke* hoedanigheden der eerste getuigen van Christus, daarin, dat zij waren mannen vol des geloofs en des Heiligen Geestes, gelijk van Stephanus wordt getuigd, en niet in hun beveiligd zijn tegen alle vergissingen in de waarneming der bijzonderheden van de groote gebeurtenissen waarvan zij getuigen, in eene *onmogelijkheid* dat hun geheugen hen in de eene of andere kleine omstandigheid misleid zoude hebben, in eene volstrekte èn historische, èn geographische èn tijdrekenkundige, èn grammatische èn wetenschappelijke onfeilbaarheid dat voor ons de reden is gelegen, om *op hun woord* in Christus te gelooven en, dit doende, te behooren onder de zijnen, voor welken Hij gebeden heeft en bidt (Joh. 17, 20). Waarom toch hebben de eerste Christenen, die het Evangelie aannamen, *op hun woord* geloofd? Omdat zij *onfeilbaar* waren in het *verhaal* van alle, ook de kleinste omstandigheden der groote dingen die zij verkondigden? — Dan hadden zij zich toch allereerst op die onfeilbaarheid moeten beroepen; dan zoude dat het eerste woord hebben moeten zijn waarmede zij elke

hunner predikingen begonnen. Maar nu hooren wij noch Petrus, in zijne eerste predikingen te Jeruzalem, noch Paulus in ééne enkele zijner redevoeringen, noch éénen der Apostelen in de Apostolische brieven daarvan met een enkel woord spreken (bl. 19, 20)." — "Dat begrip der Theopneustie van het N. Testament, hetwelk deszelfs schrijvers voorstelt als zijnde de Secretarissen, de penvoerders van den h. Geest, moet van hen één van beide, of louter *machines* maken, of erkennen, dat zij van deze hunne werkzaamheid bewustheid hadden. Maar — hoe dan dit bewustzijn met het zich associëren van anderen tot het schrijven overeen gebragt? (bl. 39, 40)." In dien geest maakt de schrijver zich vrij van traditionele beschouwingen der h. Schrift, en baant zich den weg om wezen van vorm te onderscheiden. "Door het regte begrip der Oud-Testamentische Theopneustie zullen wij verlost worden van die spiritualistische, methodistische, chiliastische verklaring der Oud-Testamentische, vooral der Profetische Schrift, welke hetgeen alleen *eerste zin*, dat is, aan het subjectief, tijdelijk standpunt en de kennis der schrijvers beantwoordende *vorm* is, voor het *wezen*, voor den eeuwigen *zin*, voor den *geest* opneemt (bl. 73, 74)." Niet bij eenmaal geijkte begrippen wil de schrijver blijven. "Al wie den strijd des strevens naar het geheel adaequaat begrip der Theopneustie met behulp van eenmaal geformuleerde menschelijke begrippen zoude willen bezweren en het stilzwijgen opleggen, zoude dáárdoor juist allen wasdom in de kennis van Christus afsnijden (bl. 32, 33)."

Is het kenmerkend verschil tusschen den vrijzinnigen godgeleerde en de aanhangers der orthodoxie, en tegelijk tusschen de moderne staatsleer en de antirevolutionaire,

in het antwoord te vinden, dat gegeven wordt op de vraag: Gezag of zelfstandig inzigt? aan welke zijde de Heer van der Brugghen zich schaart, is niet twijfelachtig bij uitspraken als: „Het *zwakkere*, nog in meerdere of mindere mate werktuigelijke geloof heeft daarom juist, wijl het dat is, nog uitwendige steunsels *noodig;* — terwijl het sterkere, tot den geest en waarheid meer doorgedrongene geloof aan den geest en waarheid bewijs genoeg heeft en die *teekenen en wonderen* kan missen, zonder daarom minder vast te zijn (bl. 96); het *zedelijk* veel meer dan het *intellectuëel* bewijs is eigenlijk het éénige dat hart en verstand geheel kan overmeesteren, en dat daarom verre staat boven het historische der autoriteit van de eerste Kerk, hetwelk, buiten dit, het éénige is waarop men beroep kan doen; maar dat deelt in het gebrek van alle, bloot op menschelijk gezag, hoe eerbiedwaardig ook, steunende bewijsvoering (bl. 109.)"

In de fijnste zijner zenuwen wordt de antirevolutionaire staatsleer gekwetst, wanneer aan elk Christen de Heilige Geest wordt toegekend (bl. 27): „indien men met sommigen, de Theopneustie der Schrift en hare onfeilbaarheid dáárin gezocht en dáárdoor gewaarborgd wil hebben, dat de Apostelen en Profeten en Apostolische mannen, eene gansch *bijzondere* inspiratie hebben gehad tot het schrijven der Kanonieke Bijbelboeken, die *wij niet hebben;* dan missen wij ook het orgaan, om te kunnen onderzoeken en ons verzekeren dat hunne schriften waarlijk *Gods Woord* zijn, van God ingegeven; — de Apostelen (bl. 45) stellen overal *hunne* gaven des Heiligen Geestes die zij ontvangen hebben, op de uitdrukkelijkste wijze met die van *alle geloovigen* gelijk; — ook (bl. 53) Luther was *geïnspireerd;* — allen (bl. 51), die van

God geleerd zijn, die wedergeboren zijn *uit water en Geest*, die gedoopt zijn met den Heiligen Geest en met vuur, zijn ook *dáárdoor geïnspireerd*, al is het ook dat de Geest bij hen nog niet in die mate over het vleesch, bij het spreken en schrijven over de dingen Gods heeft gezegevierd als bij de Apostelen en Profeten; en sommige hunner hebben daarbij *denzelfden Profetischen Geest*, door welken de Apostelen en Profeten gedreven zijn geweest, al bezitten zij de gaven ook niet in dezelfde mate, al openbaart zich die ook, naar het verschil der tijdsbedeeling, op andere wijze, en onder andere vormen."

Bij zoo eene beschouwing van het Christendom is op godsdienstig gebied de heerschappij der letter, op staatkundig gebied een staatsleer, gebouwd op bijbelteksten, onmogelijk.

De antirevolutionaire partij heeft het dan ook levendig gevoeld, duidelijk uitgesproken, dat de Heer van der Brugghen haar ontvallen was.

De Heer Groen van Prinsterer verklaarde (*de Vereeniging*, *Ch. Stemmen*, Nov. 1855) dat velen „vooral in den laatsten tijd door sommige van v. d. B.'s opstellen in onzekerheid omtrent zijne persoonlijke overtuiging geraakt zijn." Het antwoord van den man, in wien velen thans nog een hevigen antirevolutionair meenen te zien, was: „Ik ben volkomen overtuigd, dat èn het geheele standpunt dat ik, voor mijn persoon, reeds sedert jaren heb aangenomen, en hetgeen ik laatstelijk geschreven heb omtrent een bepaald punt der Christelijke heilsleer, het verlossingsbegrip, bij velen, ja bij de meesten dergenen met welken ik in het Vaderland op hetzelfde fundament sta, omtrent mijn persoon zeer nadeelig heeft moeten werken. Doch ik wist ook vooraf

zeer goed dat dit te wachten was: — en de duidelijkste blijken dat hetgeen ik voorzien had gebeurd is, hebben mij daarom volstrekt niet verwonderd. Maar waarom dan dat standpunt ingenomen? Waarom in elk geval niet liever gezwegen? Wat zal ik daarop anders antwoorden, waarde vriend! dan dat mijn geweten mij niet toeliet anders te handelen? *Kon* ik, *mogt* ik, indien ik een eerlijk man wilde zijn, om mij de ondersteuning voor de Normaalschool van de Orthodoxe partij (om haar, nu eens, kortheidshalve, zoo te noemen), te verzekeren, mij anders voordoen dan ik was en dacht? (ald. bl. 294, 295)..... Dit kan ik U, geloof ik, verzekeren; dat niets mij beweegt, om, met gevaar zelfs om daardoor eene instelling als de Normaalschool, die mij lief is als mijn oogappel, in de waagschaal gesteld te zien, tot spreken gelijk ik gesproken heb en waarschijnlijk nog wel meer spreken zal, door de levendige, opregte overtuiging, waarmede mijn geheele wezen doortrokken is, dat deze dingen alzoo *zijn*. Ik heb te veel vertrouwen op de kracht der waarheid, om niet ten volle verzekerd te zijn, dat velen dergenen, die mij thans met wantrouwen gadeslaan, er toe zullen komen om de waarheid in te zien van hetgeen ik zeg, en om mij door de smart van tegenstanders te vinden in diegenen met welken mijn hart zich het meest vereenigd gevoelt, te zeer te laten ontmoedigen (bl. 298, 299)."

Inderdaad, de litteratuur van 1855 schijnt nog onbekend te zijn aan den schrijver die in het *Handelsblad* van 24 Junij 1856 beweert: „De Heer van der Brugghen staat onder de heerschappij derzelfde anti-revolutionaire beginselen en orthodoxe leer, als door de Heeren Groen, Mackaij, van Lijnden, Elout, van Reede van

Oudshoorn en van Fooreest wordt beleden en door hen in de Kamer op staatkundig terrein overgebragt."

Op staatkundig terrein overgebragt: hetzelfde dagblad verklaart (28 Junij), dat het Ministerie „godsdienst en staatsbeleid wil dooreenmengen, een overwigt zoeken in de handhaving der leer, want de overheid is verpligt de hand te houden aan de heilige kerken-dienst om te weren en uit te roeijen alle afgoderij en valsche godsdienst."

De beschuldiging kan zeker bezwaarlijk den man gelden, die reeds in 1853 (Tijdvragen N°. 4, bl. 154), in antwoord op de bewering dat het Roomsche autoriteitsbeginsel het redmiddel voor den Staat is, schreef: „Dat de Evangelische Kerk het *zwaard der wet* niet voeren wil of kan, om den revolutie-geest, waar hij zich in uitwendige daden openbaart, te beteugelen, dat zal zij zich tot eene eere moeten rekenen, aan Rome toe te geven. Niet door de *wet* maar door het *Evangelie* alleen, wil zij *harten*, en geene koningrijken der wereld veroveren." In 1855 (Vereeniging, bl. 307 vv.) verklaarde de christelijke staatsman, dien men nu nog verdenkt van den Staat en de Kerk te willen dooreen mengen. „Tot nog toe meen ik ter goeder trouw bij die (door Groen van Prinsterer afgekeurde) rigting te moeten blijven, vooreerst (en dat zoude reden genoeg zijn) omdat zij mij voorkomt de waarheid aan hare zijde te hebben; maar ten andere, omdat ik het goed vertrouwen heb, dat zij beide, voor Staat en Kerk, nuttig en heilzaam zal werken; schoon ik, in principe, hier gaarne een onderscheid zou willen gemaakt hebben tusschen Staat en Kerk. Want, hoewel hetgeen heilzaam is voor de Kerk, *door zijne gevolgen*, even gunstig moet werken voor den

Staat; zoo kan de rigting die ik ben toegedaan eigenlijk hare toepassing alleen vinden op de *Kerk;* wijl wij beweren dat onze rigting Evangelisch is, en het Evangelie alleen geldt voor de *Kerk* en niet voor den *Staat* die het terrein is *der wet.*"

In waarheid, de man, wien 't na ernstig onderzoek en bangen strijd gelukte, een standpunt te bereiken zoo vrij en zoo ruim, en die daarbij die innige religieusiteit bewaarde, waarop het Nederlandsche volk nog prijs blijft stellen, had het niet verdiend, dat zijne optreding als minister, hier met woest geschreeuw, daar met mokkend zwijgen werd begroet. Omdat hij niet tot eene partij behoort, heeft geene partij het voor hem opgenomen; maar juist omdat hij tot geene partij behoort, kan hij het Vaderland de beste diensten bewijzen. De partijschap heeft in Nederland reeds veel goeds verhinderd, reeds veel kwaads gesticht; van de hoogste belangen, van de heiligste regten wordt eene partijzaak gemaakt, en beurtelings bestrijden de partijhoofden elkander het gezag. De man die zelf eenmaal partijman was, maar tot vrijheid is gekomen, is boven velen geschikt om aan het Vaderland goede diensten te bewijzen. Van de anti-revolutionaire-partij heeft hij het goede behouden: godsdienstzin, waardering van volkshistorie, liefde voor Oranje; hare eenzijdigheid, hare bekrompenheid is hij ontwassen; zijne tegenwoordige zienswijze vindt bij den vrijzinnige sympathie, zijn beginselen achting bij elk eerlijk man. Veelzijdig ontwikkeld, door den regtsgeleerde als kundig geprezen, door den theoloog als man van ernstige studie gewaardeerd, in het praktische leven ervaren, kan de Heer van der Brugghen een waardig staatsdienaar zijn.

Hem ter zijde gesteld is Dr. G. Simons, tot heden directeur der Delftsche academie. De aanvallen op dezen nieuwen minister van Binnenlandsche zaken zijn naauwelijks minder hevig geweest dan op zijn ambtgenoot van Justitie. Hem werden toegedicht de meest reactionaire bedoelingen, zucht tot uitwissching van de laatste sporen van 1848. De beschuldiging was weinig gemotiveerd, kort kan dan ook hare beantwoording zijn. Op openbare geschriften van Dr. Simons heeft men zich niet kunnen beroepen: wij missen hetzelfde middel van verdediging. Hij heet reactionair, omdat men vermoedt, dat hij lid van het Hoofdbestuur was der Vereeniging *Koning en Vaderland*: wij weten niet of dit vermoeden gegrond is; wel, dat de Vereeniging *Koning en Vaderland* onder hare leden mannen telde, die op maatschappelijk gebied vooruitgang wilden, voor den vooruitgang den weg hebben gebaand. Men schrijft den heer Simons dagbladsartikelen toe van reactionaire strekking: wij weten niet dat hij ze ooit als de zijne heeft erkend, dat die bladen hem ooit als hun medearbeider hebben genoemd. Men verwijt den Heer Simons onkerkelijkheid; wij weten niet of het verwijt gegrond is; wel, dat het ons vreemd klonk in den mond van een dagblad, dat pas zich partij had gesteld voor de „wakkere mannen," die zich in het bezoeken van bordeelen zouden belemmerd zien door een wet in den geest van den nieuwen Minister van Justitie; wel, dat die onkerkelijkheid geen bewijs zou zijn voor de anti-revolutionaire, orthodoxe rigting van het kabinet. Het kon zijn, dat de Heer Simons een der geesten was, van wie van der Brugghen zoo naar waarheid schreef (*Tijdvragen*, N°. 4, bl. 153): „Waar geesten zijn zoo als wij er zoovele in onze da-

gen ontmoeten, die *opregtelijk* naar *zedelijkheid*, naar haar hoogste in den mensch verwezenlijkte ideaal zoeken, maar buiten het Christendom blijven, daar mag men met zekerheid zeggen, dat hunne dwaling hieruit voortkomt, dat hun deze verwezenlijking van het ideaal nog nooit in het eenvoudig *geloof in God door Christus* voor oogen is getreden. Wordt hun die groote waarheid duidelijk, dan zijn zij voor Christus gewonnen, dan hebben zij gevonden den Messias dien zij zochten."

Maar wij weten het niet. Wat wij weten, het is dit: dat de Heer Simons een wetenschappelijk man is, met warme belangstelling in de stoffelijke belangen des volks vervuld; dat hij niet, als zoovelen, bij het behartigen der materiële belangen, de zedelijke behoeften der natie uit het oog heeft verloren, noch onverschillig is voor die hoogere beginselen, die door een volk nooit straffeloos worden geschonden of vergeten; dat hij aan het onderwijs meer dan gewone aandacht heeft geschonken, er zijne beste krachten aan gewijd; dat hij, meermalen in de gelegenheid om zich op den voorgrond te stellen, geene eerste rol op het staatkundig tooneel heeft begeerd, maar eindelijk door den drang der omstandigheden genoopt, noode heeft toegegeven; dat hij als man der wetenschap een vriend der vrijheid is; dat hij te veel practisch man is om aan ijdele proefnemingen zich te wagen, maar ook te veel energie bezit, om voor het dreigen van teleurgestelde factiën te wijken. In zijne optreding nevens den Heer van der Brugghen zien wij de verbindtenis van twee naauwverwante, maar tot heden te ver van elkander verwijderde rigtingen, van wier zamenwerking wij heil verwachten voor het Vaderland.

De rede, waarmede het nieuwe ministerie in naam des

Konings de zitting der Staten Generaal heeft gesloten, is in overeenstemming met onze beschouwing: eerbiediging van ieders geweten, gemengde school, handhaving van ieders regten, vooruitgang op de baan van godsdienstige en staatkundige ontwikkeling — zoo luidt het programma. Dus geene heerschende Kerk;

geen miskenning van de verkregen regten der belijders van onderscheidene godsdiensten;

geen afbreken van het bestaande en uitwisschen van de laatste sporen van 1848;

geen verbond met het kerkelijk orthodoxismus;

geen gesplitste school;

niets van hetgeen reactionairen en antirevolutionairen willen.

Dat programma is in overeenstemming met de antecedenten der Ministers, het is overeenkomstig onze verwachting. Wij verwachten daden in harmonie met deze woorden. Wij zien in dit Ministerie — en daarom namen wij de pen op om het te verdedigen — een nationaal, een echt liberaal bewind.

Een nationaal bewind. Partijschappen verdeelen het volk: de staatkundige hartstogten worden aangeblazen door mannen, die hun partij-belang, boven het volksbelang, eigen eerzucht boven het heil des Vaderlands stellen. Hoort gij hen, in hun theoriën is alleen een waarborg voor den bloei van Nederland, mits die theoriën door hen worden in praktijk gebragt. Er zijn pogingen beproefd, om tusschen de partijen door te laveren en het land te besturen door nu aan de eene, dan aan de andere wat toe te geven. Die pogingen moesten mislukken. Nu is er eene poging beproefd

om een bewind te stellen op de plaats waar het behoort te staan: boven de partijschap. Dat bewind zoekt zijn kracht niet in het streelen der staatkundige of kerkelijke hartstogten, het doet een beroep op die groote kern der natie, die van elke partij de partijschap schuwt, die ernstige behartiging van zijne stoffelijke en intellectuele belangen vraagt en van eene regering verwacht, dat de regeling dier belangen door den aard der zaak, door de voorschriften der wetenschap, door de behoeften des volks, niet door de eischen der partijen worde bestuurd. Dat deel des volks zal zich niet laten misleiden door de kreeten van dagbladen, die hun liberalisme verwarren met de vrijheid. Dat deel des volks zal in het nieuwe Ministerie een echt liberaal bewind erkennen.

Echt liberaal, zeggen wij: er bestaat in ons Vaderland eene partij, klein maar energiek, die zich bij uitsluiting, de liberale partij noemt: zij heeft hart voor de stoffelijke belangen des volks, zij strijdt voor vrijzinnige vormen van staats-bestuur. Wij waarderen het goede dat zij voor het Vaderland heeft gedaan; wij gelooven dat de besten harer leden het kwaad niet hebben bedoeld dat zij hebben gesticht.

Maar wanneer die partij zich de liberale bij uitnemendheid noemt, dan vragen wij haar: Uw blik beperkt zich toch niet tot den kleinen kring van ons Vaderland? Gij hebt immers ook een oog voor Europa? Wat ziet gij daar? Wij verwijzen niet naar een onverdraagzamen godgeleerde, wij beroepen ons op het woord van een uitnemend geleerde, van een practisch staatsman, in een der grootste staten van het vaste land met het hoogste vertrouwen vereerd, geen vorstenknecht, maar

een vrij man, moedig kampioen tegen de antirevolutionairen.

Bunsen spreke tot u in zijn *Teekenen des Tijds.* Hoort hem, hoort de stem der feiten.

In Europa verheft zich eene magt, vijandig aan alle stoffelijke en geestelijke ontwikkeling: waar zij heerscht is niets geregeld dan het roovershandwerk, zijn de staatskassen ledig en de gevangenissen met sluipmoordenaars en vadermoorders gevuld. Slavernij brengt zij aan den geest, pijn en banden aan het ligchaam.

De vrijheden der nieuwe beschaving, de regten der volken, de gelijkheid der burgers zijn haar een doorn in het oog. Zij bedreigt de zelfstandigheid van den Staat: zij krenkt zijne regten met hare aanmatiging ten opzigte van de opvoeding, het huwelijk, den eigendom. Zij kerkert in Toskane, zij trotseerde het gezag der wet in Baden, zij treedt in de regten van den Souverein in Oostenrijk, zij bederft het volksonderwijs in België. Met die partij, de vijandin van alle vrijheid, wier magt berust op een stelsel van onderdrukking en gewetensdwang, met die partij — voor God en voor 't beschaafd Europa klagen wij u aan, liberalen van Nederland! — met die partij hebt gij een bondgenootschap aangegaan: gij zijt liberaal voor de duisternis, voor gewetensdwang, voor de geestelijke onderdrukkers der volken, illiberaal zijt gij voor de vrijheid, voor de waarheid — en als wij in naam der vrijheid opkomen voor de volken, voor ons volk mede, tegen de verdrukkers, dan smaadt gij ons als onverdraagzamen, alsof er sprake ware van geloofsverschil en niet van de handhaving van heilige menschenregten.

In uwe verblinding bemerkt gij het niet, dat gij de

vrijheid ondermijnt, terwijl gij met de hulp dier factie uwe vrijzinnige vormen vestigt. In waarheid, het vertrouwen op de vrijheid moet niet groot bij u zijn, wanneer gij haar vestigen wilt door een bondgenootschap met de mannen in wie Europa de vijanden van alle vrijheid heeft erkend. De blinde volgelingen van priesters, die alleen heerschen door geestesdwang en geestverstomping, worden als kudden door hunne herders naar de stembus gedreven om tot hunne vertegenwoordigers uwe hoofden te verkiezen, mannen van het liberalismus, en op het verlicht oordeel dier kudden doen uwe partijhoofden een beroep om onderdersteuning te verkrijgen voor — grondwettige vrijheden.

Uwe staatsvormen minachten wij niet: ook in die vormen, wij erkennen het gaarne, kan zich het volksleven ontwikkelen; echter boven die vrijzinnige vormen stellen wij de vrijheid; wij staan tegenover u, Liberalen, als vrijheidszonen tegenover de verdrukkers der vrijheid. En omdat van de nieuwe bewindslieden handhaving der vrijheid verwacht wordt, daarom zijn ze uwen bondgenooten en u, volgzame priesterdienaren, een doorn in het oog.

Als Protestanten vragen wij van het nieuwe ministerie niets. Het Protestantismus behoeft de gunsten niet af te bedelen van de magtigen der aarde: het moet zich zelf helpen, of 't ga onzentwege te gronde. Geene voorregten verlangen wij boven onze Katholieke landgenooten; geen staatskerk begeeren wij: het Protestantismus mag alleen heerschen door de kracht der waarheid; naar geen beperking van eens verkregen regten zien wij uit: gelijkheid voor de wet is ook onze leuze. Maar als Nederlandsche Staatsburgers verwachten wij van dit Ministerie hand-

having van de regten van den Staat tegen alle aanmatiging, door welke kerkelijke partij ze ook worde beproefd, bevordering niet bloot van de stoffelijke maar ook van de geestelijke ontwikkeling des volks, als hechten waarborg voor de vrijheid; wij rekenen op waardering van het feit, dat het Nederlandsche volk een christelijk en een vrij volk is.

Laat partijschap het verguizen, de Nederlandsche natie zal het Ministerie waarderen, en, handhaver der vrijheid; heeft het den waarborg voor zijne overwinning in zich zelven en in God, die niet wil dat zijne menschen slaven zullen zijn.